

ANDRZEJ J. OBIDOWICZ

Kraków

obidowa@onet.pl

Wizerunek Boga jako budowniczego w narracji starotestamentalnej

Do tematyki budowlanej odnosi około 400 fragmentów biblijnych¹. Większość dotyczy ludzkiej działalności budowlanej². Zapis starotestamentalny przypisuje jednak w pierwszej kolejności aktywność budowlaną Bogu. Znajduje to wyraz zarówno w sekwencji zapisu biblijnego, jak i chronologii realizacji monumentalnych budowli Izraela³.

Biblia Hebrajska (BH) oddaje bezpośrednio czynności w procesie budowania derywatami rdzenia בנה *bnh*. W podstawowej (*qal*) formie czasownika jest to słowo בָּנָה *bānā(h)* o znaczeniu: „budował, zbudował”,

---

¹ Por. L. Ryken, J. C. Wilhoit, T. Longman III, *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, Warszawa 2003: „Budować, Budowla”.

² Por. np. A. J. Obidowicz, *Przywódca-budowniczy sanktuarium Izraela według narracji starotestamentalnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 64 (2011) nr 1, s. 57–64.

³ Terminologię z zakresu budownictwa przyjęto według ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane oraz *Polskiej normy*. W przypadku wykroczenia poza ten zakres – według leksykonów oraz encyklopedii. Według prawa budowlanego „budowla” to obiekt budowlany o szczególnym przeznaczeniu niebędący budynkiem. Taki obiekt stanowił kompleks Pierwszej Świątyni.

„konstruował, skonstruował”, „uformował architektonicznie”⁴, a także: „odbudował”, „ukształtował”, „utworzył”, „wpłynął budująco”⁵.

Pierwsze wystąpienie w sekwencji zapisu biblijnego derywatu rdzenia בנה dotyczy utworzenia kobiety: „Pan Bóg z żebra, które wyjął z mężczyzny, zbudował [בְּנֵי וַיִּבְנֶה] niewiastę” (Rdz 2, 22)⁶.

Chronologicznie pierwszą monumentalną budowlę Izraela stanowił kompleks świątynny wzniesiony w Jerozolimie za panowania króla Salomona (nazywany dalej: „Pierwszą Świątynią”). Tekst biblijny przypisuje inspirację tego przedsięwzięcia Dawidowi (2 Sm 7, 1–3; 1 Krl 8, 17; 2 Krn 6, 7n). Ostateczna decyzja pozostaje jednak w gestii Boga. Wyrażają to słowa Boga skierowane do Dawida: „nie zbudujesz [לֹא־תִבְנֶה] *lō'-tibne(h)* domu imieniu memu. [...] Oto urodzi ci się syn. [...] On to zbuduje [הוא־יבנה] *hū'-jibne(h)* dom dla imienia mego” (1 Krn 22, 8–10).

Wyrażenie „on to zbuduje” (הוא־יבנה) wskazuje akt Boga określany współcześnie terminem „wybór wykonawcy”. Decyzja taka podejmowana jest na etapie przygotowania inwestycji budowlanej. Tutaj wskazuje osobisty udział Boga w przygotowaniu inwestycji budowlanej „Pierwszej Świątyni”.

Zastosowanie do działań Boga derywatów rdzenia בנה było obecne w kulturze judaizmu, np. „Pan buduje [בונה] *bōnē(h)* Jeruzalem...” (Ps 147, 2), „będę nad nimi czuwał, by budować” [לבנות] *libnôl* (Jr 31, 28). Należy podkreślić, iż użyte w tytule niniejszego opracowania słowo „budowniczy” oddaje w BH imiesłów czynny „budujący”. Jest on odnoszony i do Boga, jak np. w Ps 147, 2, i do ludzi, jak np. Ezd 4, 1; Ne 3, 33nn; 4, 11; Ps 118, 22. BT nazywa tylko raz w Iz 62, 5 Boga „budowniczym”, idąc za sugestią wydawców BH, aby termin בניך *bānājīk* („twoi synowie”) od

⁴ Por. J. Fürst, *Librorum sacrorum Veteris Testamenti concordantiae* [...], Lipsiae 1932.

⁵ Por. D. J. A. Clines, *The Dictionary of Classical Hebrew*, Sheffield 2001.

⁶ O ile nie zaznaczono tego oddzielnie, cytaty w języku polskim przyjęto za *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami* (Biblia Tysiąclecia), red. A. Jankowski, Poznań 1984 (dalej: BT). Tekst BH oraz jego transliterację przyjęto za *Bible Works* 6. Nawias prostokątny w tekście biblijnym zawiera uwagę autora odniesioną do terminu lub wyrażenia bezpośrednio poprzedzającego.

rzeczownika בן *bēn* („syn”, „wnuk”, „członek społeczności”)⁷ czytać jako בנין *bōnēk* („twój budowniczy”). Wielokrotnie jednak przedstawia czynności (akty) Boga w aspekcie działalności typowej dla budowniczego. Niektóre z nich przedstawiono w poniższej analizie mającej za przedmiot obraz Boga jako budowniczego. Pominięto w niej alegoryczne ujęcia tej Jego funkcji, podejmując jedynie – i to wybiórczo – takie motywy starotestamentalne, które w kulturze starożytnego Izraela podpadały w zakres działalności budowlanej. Wyrażając tę kwestię ściślej, poniżej podjęto analizę wybranych fragmentów BH, których sens dosłowny (wyrazowy) traktuje – w kategoriach ówczesnego światopoglądu – o działalności budowlanej Boga. Nie zaprzecza to możliwości zastosowania do tych fragmentów interpretacji alegorycznej lub metaforycznej⁸.

1. Aspekt budowlany tworzenia świata

Chronologicznie pierwszym wydarzeniem w ujęciu narracji biblijnej było tworzenie świata⁹. Redaktor kapłański (P) fragmentu Rdz 1, 1–2, 4a nie stosuje dla opisu stwórczego działania Boga terminologii budowlanej (w szczególności derywatów rdzenia בנה), lecz – w opinii autora niniejszego opracowania – narracja Rdz 1, 1–2, 4 zawiera *implicite* koncepcję

---

⁷ Znamienne, iż na innym miejscu Księgi Izajasza (54, 13) BT oddaje termin בנין przez „twoi synowie”.

⁸ Alegoryczne zastosowanie słowa ἀρχιτέκτον („budowniczy”) nie było obce literaturze judaizmu. Autor 2 Księgi Machabejskiej dokonał takiego alegorycznego odniesienia do swej działalności pisarskiej (2 Mch 2, 29).

⁹ Pominięto w niniejszym opracowaniu kwestię *creatio ex nihilo* w Księdze Rodzaju. Na ten temat por. np. J. Archutowski, *Kosmogonia biblijna Ks. Rodzaju I, 1–II, 4. W świetle starowschodnich opowiadań i nauki*, Kraków 1934, s. 16–19; T. Brzegowy, *Kosmologia (kosmogonia) biblijna*, [w:] *Duch i Oblubienica mówią: „przyjdź”*. Księga pamiątkowa dla Ojca Profesora Augustyna Jankowskiego OSB w 85. rocznicę urodzin, red. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 78–85; A. Cohen, *Talmud*, przeł. R. Gromadka, Warszawa 1995, s. 56n; G. Scholem, *Judaizm. Parę głównych pojęć*, Kraków 1991, s. 78–85. Cohen zamieszcza fragment Talmudu, w którym akt stwórczy Boga porównano do działalności budowlanej.

działalności budowlanej¹⁰. Podejmuje bowiem niezbywalny motyw działalności budowlanej okresu starotestamentalnego. Stanowi go trud pracy budowniczego w procesie formowania obiektu lub dzieła (מלאכה *m^elākā(h)*) – „dzieło”) budowlanego. „Gdy Bóg ukończył [...] swe dzieło [מלאכתו *m^elāktō*], nad którym pracował, odpoczął” (Rdz 2, 2). W takim aspekcie stwórcze działanie Boga przedstawiają również inni hagiografowie: „Moja to ręka [ידי *jādī*] zafundowała [יִסְדָּה *jāsda(h)*] ziemię i moja prawica [ימיני *wimīnī*] rozpostarła [טפחה *tipp^hā(h)*] niebo” (Iz 48, 13a)^{*11}. „Morze jest Jego własnością: bo On sam je uczynił, i stały ląd ukształtowały [יצרו *jāšārū*] Jego ręce [ידי *jādāw*]” (Ps 95, 5). Powyższe fragmenty BH wskazują, iż hagiograf P wyraził stwórcze działania Boga poprzez Jego czynności manualne (łac. *manus* – „ręka”). Tekst jahwisty (Rdz 2, 4b–25) nie stosuje słów יד („ręka”), ימין („prawica”) dla przedstawienia działań Boga przy formowaniu rzeczywistości materialnych. Używa jednak terminologii czynności manualnych: עָשׂוֹת ‘*āsōt* („uczynił”; 2, 4b), וַיַּיְצֵר *wajjīšer* („i ulepił”; 2, 7), וַיִּטֵּעַ *wajjīṭṭa’* („i zasadził”; 2, 8).

Takie rozumienie aktywności Boga przy formowaniu tych rzeczywistości stanowi wyraz ówczesnej koncepcji kosmogonicznej. Starożytni Izraelici uznawali świat (wszechświat) za układ oddzielnych elementów pozostających w związkach funkcjonalnych, a nie (w obecnym rozumieniu) fizykalnych. Ta koncepcja naśladowała znane wówczas zasady konstrukcyjno-budowlane. Wszechświat (świat) wyobrażano na podobieństwo obiektu budowlanego złożonego z odrębnych elementów konstrukcyjnych¹². Takie spostrzeżenie stanowi argument na rzecz pojmowania przez

¹⁰ Słownik symboliki biblijnej, dz. cyt. stwierdza: „Boże dzieło stworzenia zostało opisane w kategoriach założenia fundamentów, ustawienia belek [...], dokonania pomiarów, wytyczenia linii, położenia kamienia węgielnego” – tamże: „Budować, Budowla”.

¹¹ Gwiazdką (*) zaznaczono translację BH według autora. Słowo „zafundować” stosowane jest w budownictwie dla wyrażenia związku fundamentu z podłożem. Słowa: ידי *jād* („ręka”) oraz ימין *jāmīn* („prawica”) posiadają w Iz 48, 13a znaczenie synonimiczne. Stanowią elementy paralelizmu (*paralelismus membrorum*).

¹² Na temat biblijnej koncepcji Wszechświata por. np. J. Archutowski, *Kosmogonia biblijna* Ks. Rodzaju I, 1–II, 4..., dz. cyt.; T. Brzegowy, *Kosmologia (kosmogonia) biblijna...*, dz. cyt.; tenże: *Pięcioksiąg Mojżesza. Wprowadzenie i egzegeza Księgi Rodzaju 1–11*,

starotestamentalnych hagiografów stwórczych działań Boga w aspekcie budowlanym – teza ta zostaje rozwinięta poniżej.

2. Własna działalność budowlana Boga

W ujęciu kosmogonii wczesnego judaizmu zasadniczy etap formowania świata polegał na wykonaniu przez Boga fundamentowania łądu (Ziemi) – ארץ *ereš*). BH wyraża czynność fundamentowania derywatami rdzenia יסד *jsd* o znaczeniu (podano tylko zasadnicze dla formy *qal*): „założył”, „ułożył”, „ustanowił”, „fundował, ufundował”, „ustalił”¹³. Zastosowanie יסד do czynności Boga odniesionej do łądu (Ziemi) zawierają np. wersety: Hi 38, 4; Ps 78, 69; 102, 26; Prz 3, 19; Iz 48, 13; 51, 13. Zapis fragmentu pierwszego z wymienionych ma postać: אִיפֶה הַיִּיִת בִּיִסְדִּי אֶרֶץ („Gdzieś był gdy wykonałem fundamentowanie [ביסדיי *b^ejsdī*] Ziemi [*ereš*]” (dosł. „podczas mego fundamentowania Ziemi”)¹⁴? Bóg wykonał również podstawę (bazę, postument) מְכוֹנֵה *m^ekōnā(h)* dla fundamentowania ziemi¹⁵: „Zafundował [יִסַּד *jāsad*] ziemię na jej posadach [עַל-מְכוֹנֵיהָ – *‘al-m^ekōnēhā*]” (Ps 104, 5)*.

Bóg wykonał jeszcze inną czynność o aspekcie działalności budowlanej. Zapewnił stateczność (tj. ustabilizowanie) świata. Czynność stabilizowania wyraża BH derywatami rdzenia כּוּן *kwn* o znaczeniu: „ustanowiony, ustalony”, „przygotowany”, „ukończony”, „umocowany, ustalony”¹⁶.

Derywaty rdzenia כּוּן odnoszą do Boga np. zapisy: Wj 15, 17; 2 Sm 7, 24; 1 Krn 16, 30; Ps 93, 11; 119, 90; Iz 51, 13; Jr 10, 12. Spośród nich

---

Tarnów 1998; *The Interpreters Dictionary of the Bible*, ed. by G. A. Buttrick, New York 1962, t. 1: „Cosmogony”.

¹³ Por. F. Brown, S. R. Driver, C. A. Briggs, *Hebrew-Aramaic and English Lexicon of the Old Testament*, [w:] *Bible Works* 6.

¹⁴ Układanie, ułożenie fundamentu określane będzie w niniejszym opracowaniu terminem „fundamentowanie” – stosownie do terminologii przyjętej w normatywach budowlanych.

¹⁵ W opinii autora najlepiej tę ideę oddaje staropolskie słowo „posady”.

¹⁶ Por. *Theological Wordbook of the Old Testament*, [w:] *Bible Works* 6.

ustabilizowania świata (Ziemi) dotyczą wersety: 1 Krn 16, 30; Ps 93, 11; 119, 90; fragmenty dwu z nich zacytowano poniżej:

- „umocnił [תִּכְּנֵן *tikkēn*]¹⁷ On świat, by się nie poruszył” (1 Krn 16, 30).
- „ustabilizowałeś [כּוֹנְנַתָּ *kōnantā*] Ziemię i trwa” (Ps 119, 90)*.

W swej działalności budowlanej mającej za przedmiot świat posłużył się Bóg przyrządami stanowiącymi typowe wyposażenie budowniczego:

- sznurem murarskim: „[Ziemię] sznurem wymierzył” (Hi 38, 5),
- przymiarem: „piędźią wymierzył niebios” (Iz 40, 12)¹⁸,
- narzędziem kreślarskim: „kreślił fundamenty pod ziemię” (Prz 8, 29).
- cyrklem: „kołem otaczał głębiny” (Prz 8, 27 Wulgata).

Świat (Wszechświat) nie stanowi jedyne go obiektu aktywności Boga, do której zapis BH odnosi terminologię z zakresu budownictwa. Jako przedmiot własnej działalności budowlanej Boga wymienia BH również infrastrukturę Ziemi Obiecanej: Jerozolimę (Ps 147, 2), sanktuarium (Wj 15, 17), wieżę winnicy (Iz 5, 2)¹⁹, dom (Ps 127, 1).

Przywołane wersety Starego Testamentu wyrażają przekonanie Izraela, iż Bóg jest nieustannie aktywnie obecny wśród swego ludu wybranego na użyzionej mu Ziemi Obiecanej. Taki jest ich sens literalny, wyrazowy. Stanowi on podstawę interpretacji alegorycznych oraz wyprowadzenia sensu duchowego²⁰. Sens wyrazowy odzwierciedla ówczesne poglądy kosmogoniczne oraz teologiczne, bowiem „Biblia [...] mówi zawsze językiem swojego czasu i środowiska”²¹.

Powyżej omówiono zawarty w Starym Testamencie motyw bezpośredniej działalności budowlanej Boga. Nie bez znaczenia są jednak również

¹⁷ BT wybiera ten wariant od rdzenia תִּכְּנֵן *tkn* w miejsce lekcji podanej w tekście תִּכְּוֹן *tikkōn* („jest umocniony [świat]”) od rdzenia כּוֹן.

¹⁸ W czasach biblijnych narzędzie kreślarskie stanowił zaostroszony odcinek trzciny (gr. κάλαμος). Piędź (hebr. זֶרֶף *zeref*) to ½ łokcia zwykłego, czyli około 0,22 m. W cytatach Hi 38, 5; Iz 40, 12 pominięto oznaczenie formy pytającej zdania.

¹⁹ Tekst wyraźnie alegoryczny; tutaj odniesiono się do sensu literalnego.

²⁰ Por. W. J. Riedlinger, *Litera i Duch*, „Communio” 3 (1986). Alegorię stanowi np. zapis Jr 31, 28 oraz wymieniony powyżej Iz 5, 2.

²¹ Cyt. za: T. Brzegowy, *Kosmologia (kosmogonia) biblijna*, dz. cyt. s. 83; por. tegoż; *Prorok Natan i budowa świątyni*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 1, s. 13.

take elementy Jego obrazu, które wskazują na pośrednią działalność budowlaną; zostają one (w zarysie) przedstawione poniżej.

3. Działania Boga pośrednio związane z budowaniem

Stary Testament przedstawia Boga jako zaangażowanego w liczne (we współczesnym rozumieniu) inwestycje budowlane. Najbardziej spektakularnie ten aspekt Bożej aktywności budowlanej występuje w realizacji monumentalnych inwestycji Izraela: Przybytku, Pierwszej Świątyni, Drugiej Świątyni i wyraża się zabezpieczeniem odpowiednich warunków dla ich realizacji.

– Przybytku – poprzez nakłonienie Egipcjan do zyczliwości, w wyniku czego Izraelici uzyskali kruszce na wykonanie kunsztownego wyposażenia tego sanktuarium²². „Pan rzekł do Mojżesza: «[...] Oznajmij to ludowi, ażeby każdy mężczyzna u sąsiada swego i każda kobieta u sąsiadki swej wypożyczyli przedmioty srebrne i złote». A Pan zjednał ludowi łaskę w oczach Egipcjan” (Wj 11, 1nn).

– Pierwszej Świątyni – poprzez poskromienie wrogów Dawida (2 Sm 8, 1 nn) oraz zapewnienie pokoju za panowania Salomona (1 Krl 5, 18; 8, 56). „A teraz Pan, Bóg mój, obdarzył mnie zewsząd pokojem. [...] Wobec tego zamierzam budować świątynię Imieniu Pana, Boga mego, stosownie do tego, co Pan rzekł Dawidowi, memu ojcu” (1 Krl 5, 18).

---

²² Uznanie Przybytku za inwestycję budowlaną może budzić zastrzeżenia. Autor uzasadnia takie przyporządkowanie zarówno ówczesnymi standardami technicznymi, jak i współczesną terminologią budowlaną. Przybytkowi – stosownie do terminologii Prawa budowlanego – przynależy określenie „tymczasowy obiekt budowlany”. Elementy Przybytku zwane (BT) „deskami” o długości około 5 m podpadają w zakres wykonawstwa rzemieślniczego we współczesnym jego rozumieniu, jednakże przy stanie techniki okresu Wyjścia ich wykonanie wiązało czynności, które w polskich warunkach jeszcze na początku XX wieku kwalifikowano jako budowlane; ciesielską obróbkę kłód drewna przed wbudowaniem w konstrukcję.

– Drugiej Świątyni – poprzez wpływ na decyzję panującego, innowiercy. „Pobudził Pan ducha Cyrusa, króla perskiego, w pierwszym roku jego panowania, tak iż obwieścił on [...], co następuje: «Tak mówi Cyrus, król perski: Wszystkie państwa ziemi dał mi Pan, Bóg niebios. I On mi rozkazał zbudować Mu dom w Jerozolimie w Judzie»” (Ezd 1, 1nn).

Działalność pośrednio związaną z procesem budowlanym stanowiło dostarczenie przez Boga budowniczym założeń projektowych, a nawet planów techniczno-budowlanych²³: arki (Rdz 6, 15nn), Przybytku (Wj 25, 9. 40–27, 19), Pierwszej Świątyni (1 Krn 28, 19), kolejnej świątyni (Ez 40–42)²⁴. Czynności takie realizowane są współcześnie na etapie zwanym „przygotowanie inwestycji budowlanej”. Funkcja projektanta (staropolski termin: „planista”) przypisana zostaje Bogu również na innym miejscu Biblii; tekst ten odnosi pochodną rdzenia תכנן („unormował”, „zmierzył, wymierzył”, „ustalił”, „oszacował”, „miara”)²⁵ do opisu formowania zasadniczych – według kosmogonii judaizmu – elementów świata – filarów Ziemi: „szczegółowo ustaliłem miarę [תִּכְנַנְתִּי *tikkanti*] jej filarów” (Ps 75, 4)²⁶. Powyższej literalnej translacji terminu תִּכְנַנְתִּי odpowiada znaczenie: „szczegółowo zaprojektowałem” (filary Ziemi).

Pośredni związek Boga z procesem budowlanym wykazują również teofanie towarzyszące ukończeniu budowy sanktuariów Izraela: Przybytku (Wj 40, 33n), Pierwszej Świątyni (1 Krl 8, 10). Zapis biblijny podkreśla ściśle związek teofanii z ukończoną realizacją każdego z tych obiektów oraz jej bezpośrednie następstwo. „Wreszcie urządził dziedziniec dokoła przybytku i ołtarz, a przy wejściu zawiesił zasłonę. W ten sposób Mojżesz dokonał dzieła. Wtedy to obłok okrył [וַיִּכַס *waj^ekas*] Namiot Spotkania, a chwała Pana

²³ Według opinii rabinicznej zamieszczonej w Talmudzie również sam Bóg dysponował planem budowy świata – stanowiła go Tora; por. A. Cohen, *Talmud*, dz. cyt., s. 56n.

²⁴ Określenie „kolejna świątynia” zastosowano tutaj z uwagi na rozbieżne opinie specjalistów na temat relacji między wizją świątyni opisanej w Księdze Ezechiela a Drugą Świątynią – por. np. A. Parrot, *Wśród zabytków Samarii i Jerozolimy*, Warszawa 1971; M. Parchem, *Świątynia według zwoju z grotty 11 w Qumran*, Warszawa 2006.

²⁵ Por. C. A. Briggs, *Hebrew-Aramaic and English Lexicon of the Old Testament*, dz. cyt.

²⁶ Zastosowana w BH forma gramatyczna *piel* wskazuje na intensyfikację czynności, co oddano słowem: „szczegółowo”.

napełniła przybytek” (Wj 40, 33 n). „Następnie kapłani wprowadzili Arkę Przymierza Pańskiego na jej miejsce do sanktuarium świątyni, do Miejsca Najświętszego, pod skrzydła cherubów. [...] A kiedy [וַיִּהְיֶה *waj^ehⁱ*; dosł. wtedy stało się] kapłani wyszli z Miejsca Świętego, obłok wypełnił dom Pański (1 Krl 8, 6. 10). Teofaniom tym można zatem przypisać znaczenie współczesnego terminu z zakresu działalności budowlanej: „odbiór inwestycyjny”.

4. Walory działalności budowlanej Boga według zapisu ST

Obiekty wykonane według Bożego projektu wykazały trwałość wobec czynników destrukcyjnych;

– Ziemia: „Dokonałeś fundamentowania Ziemi, na wieki się nie zachwieje” (Ps 104, 5)*.

– arka: „Kiedy [...] poziom jej [wody] podniósł się wysoko ponad ziemią, arka płynęła po powierzchni wód” (Rdz 7, 18).

– Przybytek: pomimo iż wykonany z materiału organicznego (drewno, płótno, skóra) i narażony na wpływy atmosferyczne – spełniał swą funkcję przez ponad 250 lat.

– Pierwsza Świątynia: nie uległa destrukcji czynników zewnętrznych (atmosferycznych, sejsmicznych) przez około 400 lat – zniszczona w wyniku dopustu Bożego (por. np. Jr 15, 1nn).

– Druga Świątynia; przetrwała około 500 lat, przebudowana następnie w inicjatywy Heroda Wielkiego.

Jest to skutkiem kompetencji Boga w zakresie projektowania, której podstawę stanowi Jego mądrość: „Jam Mądrość [...] gdy kreślił [czynność projektowa] fundamenty pod ziemię. Ja byłam przy Nim mistrzynią” (Prz 8, 12. 29n). Księga Hioba tak ujmuje planistyczne walory Boga: „rozsądek znać w Jego planach” (Hi 12, 13).

Przystępując do rekapitulacji przedstawionych tutaj danych biblijnych należy stwierdzić, iż Bóg realizuje wszystkie etapy działalności budowlanej we współczesnym jej rozumieniu. Podobnie jak współczesny inwestor podejmuje inicjatywę budowy obiektów o podstawowym znaczeniu:

elementów Wszechświata oraz monumentalnych obiektów sakralnych Izraela. Wyznacza ponadto lokalizację monumentalnych obiektów budowlanych²⁷. Dostarcza również bezpośrednio wykonawcy doskonałych założeń projektowych dla planowanej inwestycji. Przewyższają one zarówno pod względem użytkowym, jak i konstrukcyjno-wytrzymałościowym ludzkie koncepcje projektowe. Przysługuje im ponadto walor potwierdzonej przez praktykę eksploatacyjną niekwestionowanej doskonałości. Swą funkcję inwestora wypełnia w sposób idealny, zabiegając zarówno o dobór właściwego wykonawcy, jak i zapewnienie mu warunków do realizacji budowy. Dokonuje odbioru inwestycyjnego każdego zleconego do wykonania sanktuarium. Bóg jest również niezwykłym projektantem. Wykonał czynności koncepcyjno-projektowe oraz opracował plany techniczno-budowlane. Równocześnie jest Bóg światłym i kompetentnym wykonawcą świata: płaszczyzny ładu oraz sklepienia niebios. Dokonał nie tylko ich budowy, lecz również zapewnił im trwałe zachowanie stateczności. Pierwszym wymienionym literalnie w Biblii obiektem Bożego budowania (rdzeń *bnh*) jest kobieta. Pierwsza monumentalna budowla Izraela – Pierwsza Świątynia – zbudowana została z inspiracji człowieka, lecz podmiotem zasadniczych decyzji budowlanych był Bóg.

Do tematyki budowlanej – jak to powyżej wskazano – odnosi około 400 fragmentów biblijnych. Tutaj omówiono je w sposób wybiórczy. Nie analizowano sensu alegorycznego i symbolicznego, niemniej przedstawiony powyżej starotestamentalny wizerunek (obraz) Boga jako budowniczego pozwala na sformułowanie wniosku, iż w Starym Testamencie funkcje budowlane Boga dostąpiły wyeksponowania. Ten charakterystyczny dla kultury judaizmu fenomen uruchamiał swego rodzaju „sprzężenie zwrotne”: wyrażał ugruntowaną wiarę, a zarazem ją umacniał.

Kraków

ANDRZEJ J. OBIDOWICZ

---

²⁷ Nie dotyczy to Przybytku jako „tymczasowego obiektu budowlanego”.

Abstrakt

Wiele fragmentów Biblii Hebrajskiej przypisuje Bogu literalnie funkcję budowniczego, określanego przy pomocy imiesłowu czynnego בנה *bōne(h)*. Niniejsze opracowanie podejmuje problematykę stworzenia świata, a także bezpośredniej oraz pośredniej działalności Boga jako inwestora, projektanta i budowniczego obiektów budowlanych – w szczególności sanktuariów Izraela. Biblijne przedstawienie tych Bożych działań pozostaje w ścisłym związku z kosmogonią oraz teologią starożytnych Hebrajczyków. Nie omówiono sensu alegorycznego i symbolicznego analizowanych fragmentów biblijnych. W wyniku podjętej analizy wyprowadzono konkluzję, iż funkcja Boga jako budowniczego stanowi ważny element Jego biblijnego wizerunku.

Słowa kluczowe

Bóg, Stary Testament, kosmogonia, budowla, budowniczy, inwestor, projektant, sanktuarium

Abstract

The God's figure as a builder according to the Old Testament narrative

Literal meaning of many fragments of Hebrew Bible represents a function of God as the builder, expressed by active participle בנה *bōne(h)*. The paper deals with God's acting concerning creation of the world as well as his direct and indirect activity as the investor, the designer and the builder of some buildings; mainly Jewish sanctuaries. That biblical representation of God's acting is closely connected with cosmogony and theology of ancient Hebrews. The paper does not deal with allegoric or symbolic meaning of the biblical fragments analysing here. As the result of the analysis there is draw out the conclusion that the function of God as a builder displays an important aspect of his biblical figure.

Keywords

God, Old Testament, cosmogony, building, builder, designer, investor, sanctuary

Bibliografia

- Archutowski J., *Kosmogonja biblijna Ks. Rodzaju I, 1–II, 4. W świetle starowschodnich opowiadań i nauki*, Kraków 1934.
- Brown F., Driver S. R., Briggs C. A., *Hebrew-Aramaic and English Lexicon of the Old Testament*, [w:] *Bible Works* 6.
- Brzegowy T., *Kosmologia (kosmogonia) biblijna*, [w:] *Duch i Oblubienica mówią: „przyjdź”*. Księga pamiątkowa dla Ojca Profesora Augustyna Jankowskiego OSB w 85. rocznicę urodzin, red. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 78–85.
- Brzegowy T., *Pięćoksiąg Mojżesza. Wprowadzenie i egzegeza Księgi Rodzaju 1–11*, Tarnów 1998.
- Brzegowy T., *Prorok Natan i budowa świątyni*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 40 (1987) nr 1, s. 7–19.
- Clines D. J. A., *The Dictionary of Classical Hebrew*, Sheffield 2001.
- Cohen A., *Talmud*, przeł. R. Gromadka, Warszawa 1995.
- Fürst J., *Librorum sacrorum Veteris Testamenti concordantiae hebraicae atque chaldaicae quibus ad omnia canonis sacri vocabula tum hebraica tum chaldaica. Loci in quibus reperiuntur ad unum omnes certo ordine recensentur*, Lipsiae 1932.
- Obidowicz A. J., *Przywódca-budowniczy sanktuarium Izraela według narracji starotestamentalnej*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 64 (2011) nr 1, s. 57–64.
- Parchem M., *Świątynia według zwoju z groty 11 w Qumran*, Warszawa 2006.
- Parrot A., *Wśród zabytków Samarii i Jerozolimy*, Warszawa 1971.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami* (Biblia Tysiąclecia), red. A. Jankowski, Poznań 1984.
- Riedlinger W. J., *Litera i Duch*, „Communio” 3 (1986).
- Ryken L., Wilhoit J. C., Longman T. III, *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, Warszawa 2003.
- Scholem G., *Judaizm. Parę głównych pojęć*, Kraków 1991.
- The Interpreters Dictionary of the Bible*, ed. by G. A. Buttrick, New York 1962, t. 1: *Cosmogony*.
- Theological Wordbook of the Old Testament*, R. L. Harris, editor, G. L. Archer, associate editor, B. K. Waltke, associate editor, t. 1–2, Chicago 1980.